

MANFRIED RAUCHENSTEINER

**A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ VÉGE AUSZTRIÁBAN,
KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A MAGYAR KIRÁLYI HONVÉDSÉG
SORSÁRA***

A második világháború végén Ausztriában folyó harcok nem tekintendők elszigetelt harctevékenységeknek. E harcok előzményei és következményei annyira különlegesek, hogy minden további nélkül beszélhetünk az Ausztria területén lezajló háború sajátos voltáról.¹ Tény volt mindenekelőtt, hogy Ausztria mint állam egyáltalán nem vett részt a háborúban. Az országot 1938-ban a Német Birodalom bekebelezte, s annak szerves részeként sodródott a háborúba. 1943-ban a Szovjetunió, az USA és Nagy-Britannia külügyminiszterei figyelembe vették Ausztria bekebelezésének jogellenességét és kijelentették Moszkvában, hogy Ausztriának — a régi határok keretein belül — ismét életre kell kelnie. A „Három Nagy” végül abban állapodott meg Jaltában, hogy Ausztriát megszállják. Abban viszont, hogy a megszállás milyen formában történjék, nem tudtak megegyezni. S mivel a majdani megszállási övezetek lényeges kérdései nyitva maradtak, sok függött attól, ki nyeri meg az Ausztriáért folyó katonai versenyfutást.²

Az Ausztriában vívott harcok ugyanis nemcsak arra irányultak, hogy a szovjet nyugati arcvonal déli szárnyán teljessé tegyék a német csapatok feletti győzelmet. Igen nagy horderejű politikai természetű dön-

* A szerző által a Hadtörténelmi Intézetben 1973. április 13-án tartott előadás bővített változata. — Nézeteink több vonatkozásban eltérnek a szerzőétől, mégis szívesen bocsátjuk közre a tanulmányt, mert közlésével is elősegíthetjük a szovjet haderő csapásai következtében nyugatra özönlő horthysta és nyilas alakulatok dicstelen szerepének megismerését. — **A szerk.**

¹ A téma alapos vizsgálatára csak akkor nyílt lehetőség, amikor az Ausztriában már évek óta gyűjtött adatokat az egykori Német Wehrmacht iratai alapján 1968 óta sikerült kiegészíteni, s amikor már a volt szövetségesek legfontosabb iratait is fel lehetett használni. Ez a viszonylag kedvező helyzet tette lehetővé e tanulmány szerzője számára, hogy 1970 végén nyilvánosságra hozza a *Krieg in Österreich 1945* (Schriften des Heeresgeschichtlichen Museums, 5. kötet) c. művét. Itt található a szükséges forrás- és irodalomutalások is. E munka során a m. kir. honvédség sorsára vonatkozó néhány anyag is előkerült, amit az itt következő elemzéssel kívánunk hozzáférhetővé tenni.

² Arról a bizonytalanságról, hogy Ausztria hogyan legyen megszállási övezetekre felosztva, vö. *M. Rauchensteiner: Krieg in Österreich*, 15. s. köv. o. Az ausztriai megszállási övezetekre vonatkozó legfontosabb okmányokat közli: *Foreign Relations of the United States Diplomatic Papers 1945*. 3. kötet. Washington, 1968.

tések is közrejátszottak, így Ausztria helyzetére vonatkozólag is Németország feltétel nélküli kapitulációja után, de felmerült többek között számos közép-európai kérdés is.

Maga Ausztria viszonylag kevéssel tudott csak hozzájárulni saját felszabadításához.³ Munkásai a Német Birodalom számára robotoltak, katonái a Német Birodalomért harcoltak és a birodalmon belül az ún. „Ostmark”-nak⁴ kétségtelenül igen jelentős szerep jutott.

Ausztria volt a Délkelet-Európa felé irányuló német politika *csomópontja*, s a német hatalom birtokosai és politikusai tudatosan keltek életre valamit a Habsburg-monarchia funkciójából és Bécs tradíciójából, hogy a maguk számára hasznosítsák azokat a tapasztalatokat és emberi kapcsolatokat, amelyek még a monarchiából származtak.⁵ E törekvésük főleg politikai és kulturális területen mutatkozott meg. Mikor azonban katonai téren is érvényesülni kezdett, világossá vált, hogy a háború vége már nem túl sokáig várta magára. Ausztria ismét *csomóponttá* vált, ezúttal a menekülők tíz-, sőt százezrei és a visszaözönlő katonák számára. És éppen itt veszi kezdetét a háború végének az az időszaka, melyet Magyarország és Ausztria közös sorsaként jellemezhetünk.

A „Magyarország-parancsok”

1944. október 27-én, tehát nem egészen két héttel a budapesti átlamcsíny után, Németország szárazföldi csapatainak főparancsnoksága (Oberkommando des Heeres — OKH) a következő titkos parancsot adta ki: „A (német) póthadsereg kötelékében bevetett és a póthadsereg körletébe érkező valamennyi magyar katona és segéderő összegyűjtésére és gondozására a XVII. véderőköri parancsnoksága (székhelye Bécs) felállítja a BRUCK a. d. LEITHA-i gyakorlótéren a (magyar) GYÚJTÓ ÉS ELLÁTÓ TÖRZS-et.”⁶ Ezt követte a szervezés, az állomány és a feladatkör közelebbi meghatározása. Erről az összes német véderőköri, továbbá minden más érdekelt szolgálati hely tájékoztatást kapott.

Világos parancs volt ez, amely kétségkívül a m. kir. honvédelmi minisztériummal egyetértésben került kiadásra. És végül ez a parancs beismerése volt annak, hogy amennyiben Magyarország tovább folytatja

³ A második világháború alatti ausztriai ellenállásról sajnos nincs abszolút hiteles és átfogó ábrázolás. Még mindig a legalaposabban tájékoztat *Otto Molden*: *Der Ruf des Gewissens*. 3. kiadás. Wien 1970. A legújabb ábrázolás, a legfontosabb irodalom megjelölésével, a *Weinzierl—Skalnik* szerzőpár kétkötetes művében: *Österreich. Die Zweite Republik*. Wien, 1972. 1. k. 109—128. o.

⁴ Az „Ostmark” megjelölés csak 1938-tól 1942-ig volt érvényben és mivel hangzása még mindig a „rég” Ausztriára emlékeztetett, az „Alpen- und Donauereichsgaue” (Alpesi és Dunai Birodalmi Tartományok) gyűjtőnévvel helyettesítették.

⁵ Ezt a folyamatot a „bécsi döntések” vezették be és később Neubacher bécsi polgármester, mindenekelett azonban Baldur von Schirach birodalmi helytartó mozdította elő.

⁶ Bundesarchiv—Militärarchiv Freiburg im Breisgau (a továbbiakban: MA) WK XVII/93.

a háborút Németország oldalán, nem lehetséges Magyarországon viszszaahagyni a magyar póthadsereg valamennyi berendezését, vagy annak csak egy nagyobb részét is.⁷ De ekkor még úgy vélték, hogy eleendő lesz néhány ezer magyar „honi harcos” elhelyezéséről gondoskodni Ausztriában. Ezért 1944. november 3-ig a XVII. véderőkörzetbe érkező valamennyi magyar katonát és kíséretét a Bécs melletti Stockerauba, a horvát kiképző dandárhoz irányították.⁸ Ezek a személyek jogi helyzetüket tekintve katonák voltak. Harctéri bevetésre azonban csak önkéntesek voltak alkalmazhatók. Az egyik magyar tüzérsztyályról, nevezetesen a 15.-ről, mely ily módon került a horvát kiképző dandárhoz, azt olvashatjuk ez utóbbi alakulat történetében, hogy a magyarok szigorú fegyelmet tartottak. 1945 februárjában ezt a tüzérsztyályt Grafenwöhr-be helyezték át, ahol egy újonnan felállított magyar hadosztályba osztották be.⁹ Hamarosan nyilvánvalóvá vált azonban, hogy a XVII. védőkörzetnek nem kevés és nem könnyen áttekinthető csoport és katonai alakulat elszállásolásáról kell gondoskodnia. Ezért már november 6-án kiadták az első rendkívüli parancsot, mely szerint a zárt csapatszállítmányokat közvetlenül más német védőkörzetekbe kell irányítani.¹⁰ Ugyanezzel a parancssal szerveztek egy helyet „a németországi magyar segéderők szemlélője” számára. És november végéig a magyar emberek nyugatra szállítása oly méreteket öltött, hogy a bécsi védőkörzet-parancsnokságnak új, szigorúbb intézkedéseket kellett életbe léptetnie. November 25-én jelent meg a tizenöt ú. „Magyarország-parancs” közül az első.¹¹ Mindenekelőtt magyar segédsztyálosok és újoncok nagy szállítmányait jelezték decemberre, melyeknek vasúton, hajón és gyalogosan kellett osztrák területre érkezniük. Fogadásukra három, összesen 7000 ember elhelyezését biztosító gyűjtőtábort kellett előkészíteni.¹² Ezek azonban csak átmeneti táborok voltak és minden szállítmány csak 1—2 napig tartózkodhatott ott, hogy új szállítmányoknak, új embereknek adják át helyüket, akiket azután az összesen 17 német védőkörzetből 13-ba osztottak szét.

Az események menete felgyorsult, és egyre lázasabbá vált. Az eredetileg két határátkelőhely helyett, ahol a szállítmányok német biro-

7 Magyarország világháborúban való részvételének utolsó fázisáról 1. mindenekelőtt *Andreas Hillgruber*: Das deutsch-ungarische Verhältnis im letzten Kriegsjahr. Megjelent a Wehrwissenschaftliche Rundschau 1960. évi 2. számában. Ugyanattól a szerzőtől: Staatsmänner und Diplomaten bei Hitler. Vertrauliche Aufzeichnungen über Unterredungen mit Vertretern des Auslandes. Második rész, 1942—1944. Frankfurt a. M. 1970. 522—536. o. Továbbá Kriegstagebuch des Oberkommandos der Wehrmacht-führungsstab), kiadta *Percy Ernst Schramm*, IV/1. és 2. kötet, Frankfurt a. M. 1961.; *Franz v. Abonyi-Naredy*: Ungarns Armee im Zweiten Weltkrieg. Deutschlands letzter Verbündeter, Die Wehrmacht im Kampf, 47. kötet, Neckargemünd 1971.; a témára vonatkozó magyar feldolgozások nagyrészt e folyóirat (Hadtörténelmi Közlemények) előző évfolyamaiban találhatóak.

8 Stellv. Gen. Kdo. XVII. A. K. Ib/Org. Nr. 21 500/44. geh., 1944. november 3. MA WK XVII/93. (Ugyanitt található a további levéltári hivatkozás nélküli iratok is.)

9 *Franz Schraml*: Kriegsschauplatz Kroatien. Neckargemünd 1962, 287. o.

10 OKH/Chef H Rüst u. BdE/AHA/Stab/I. a (3) Nr. 54 711/44. geh.

11 Stellv. Gen. Kdo. XVII. A. K. Ib/Org. Nr. 2570/44. g. Kdos.

12 Az első gyűjtőtáborok Bruck a.d. Leitha, Wiener Neustadt és Linz/Donau helységekből voltak.

dalmi területre juthattak, decemberben már kilencet nyitottak. És november 20-án még 3540 újoncot kellett a horvát kiképző dandárhoz irányítani,¹³ december 4-én pedig egy teljes ezred, nevezetesen a 36. pótgyalogezred, valamint az I. és II. póttüzérosztály lépte át a határt. Három nappal később ismét 11 000 ember érkezését jelezték. Ehhez jött még 16 000 Magyarországon fogva tartott hadifogoly és polgári internált áttelepítése, akiket főként a Kaisersteinbruch-i táborba szállítottak. És már november 20-án újabb megegyezés született 20 magyar tábori kórháznak Németországba való áthelyezéséről. Számukra 32—35 ezer kórházi ágyat kellett létesíteni.¹⁴

Ebből tehát látni lehet, milyen méreteket öltött ez a hátratelepítés néhány hét alatt. Olyan méreteket, amilyennel nyilvánvalóan sem a magyar honvédelmi minisztérium, sem az OKH nem számolt, mivel a magyar hadkiegészítő intézmények áthelyezésének csak azt kellett szolgálnia, hogy Németországban új kötelekeket állítsanak fel, azokat gyorsan kiképezzék és a szovjet hadosztályok ellen bevessék. Maga Szálasi is arról beszélt december 8-án, hogy Magyarország 1945 tavaszáig 20 új hadosztályt képes felállítani, természetesen azzal a feltétellel, hogy a felállítás a saját területen kívül történik, hogy ezáltal valamennyi kedvezőtlen befolyást kikapcsoljanak. Az igazi szellem, így vélte Szálasi, csak Magyarországon kívül hathatja át a csapatokat.¹⁵

Az a gyorsaság azonban, amellyel a nyugatra való áttelepítést végrehajtották, egyenlő volt a magyar katonai kerületek önfeloszlatásával és felért egy fejvesztett meneküléssel. Ez ellen kifogások merülhettek fel német polgári részről, de mindenekelőtt az OKH részéről, hiszen a december 14-i ún. „4. sz. Magyarország-parancs” szerint a szombathelyi III. magyar katonai kerületi parancsnokság hozzájárulását adta, hogy az áttelepítendő csapatokból még elvonulásuk előtt minden nélkülözhető magyar katonát kivonjanak és belőlük munkásszázadokat szervezzenek. A győri és a komáromi katonai kerület azonnal csatlakozott az úgy illetéknéppen való rendezéséhez.¹⁶

A szállítmányok, főként pedig a polgári személyek szállítmányainak erősebb korlátozását éppen azért mellőzték, mert az „5. sz. Magyarország-parancs” nyomatékosan kimondja: „A formalitásokat a határátlépésnél lehetőleg egyszerűsíteni kell és le kell rövidíteni. A határok

13 Stellv. Gen. Kdo. XVII. A.K. Ib/Org. Nr. 2499/44. g. Kdos.

14 Uo. és a 2. és 3. sz. „Magyarország-parancsban”.

15 *Hillgruber*: Staatsmänner und Diplomaten bei Hitler . . . 522. o.

16 Stellv. Gen. Kdo. XVII. A.K. Stab Lintner, Ib/Org. Nr. 24 887/44. geh. és 25 181/44. geh. „A magyar parancsnokságok az áttelepítésre kijelölt pótegységekből kivesszik az összes nélkülözhető magyar katonát és honi (magy.) utász-építő századokba szervezik őket, amelyeket egyelőre még magyar területen szállásolnak el, de már a birodalmi határon folyó állásépítésre fogják őket felhasználni.” Azáltal, hogy magyar kötelekeket a Német Birodalom területén kívül hagytak, szükségtelenné vált, hogy német szervek lássák el őket. A 4. sz. Magyarország-parancshoz fűzött magyarázatokban ugyan azt is rögzítették, hogy „a birodalomba áthelyezett csapatok és hozzátartozók élelmiszerral való ellátását” Magyarországról kell biztosítani. Ez a rendszabály azonban bizonyára nem volt hosszan tartó jelentőségű.

KATONAI TANINTÉZETEK
1945. februári—márciusi állapot

Véderőkörizet

1. <i>Hadapród gyorstanfolyam</i> Pság., löv. és pc. szd.	Bergen bei Celle	Pc. csapatisk.	XI.
2. Lovas szd.	Bromberg	Feld. és lov. isk.	XX.
3. I. évf.	Eger (Cheb)	Nickel főtábor	XIII.
4. II. és III. évf.	Csapatoknál		
5. IV. évf.	Eger (Cheb)	Hadapródisk.	XIII.
6. <i>Ludovika Akadémia</i> Pság. és gy. csoport	Drezda	I. Hadapródisk. gy. számára	III.
7. Huszár szd.	Bromberg		XX.
8. Tü. o.	Grossborn		II.
9. Pc. csop. és a gyorscsapatok pság.-a	Bergen		XI.
10. <i>Bólyai Műszaki Akadémia</i>	Wandern		III.
11. <i>Gy. Hadapród Iskola</i> Törzs és IV. évf.	Wetzlar	VIII. Hadapródisk. gy. szá- mára	IX.
12. I. évf.	Eger (Cheb)	Nickel főtábor	XIII.
13. II. évf.	Büdingen/Hessen	388. gr. pótzászlóalj	IX.
14. III. évf.	Butzbach/Hessen	IX. véderőkörizet tart. tiszt- jelölt tanf.	IX.
15. Görgy Műszaki Hadapród Isk. Törzs, II. és IV. évf. (műszakiak)	Coswig		XI.
16. II. és IV. évf. (Híradók)	Halle		IV.
17. I. évf.	Eger (Cheb)		XIII.
18. <i>Várpalotai Központi Gy. Iskola</i>	Döberitz		III.

19. Érsekújvári Közp. Gy. Isk. Törzs törzsszázad	Döberitz	Gy Isk.	III.
20. Repülő Hadapród Csoport	Lüneburg		X.
21. Pc. gr. hadapród-csoport	Wismar		II.
22. Pc. gr. hadapród-szd.	Wismar		II.
23. Központi Huszár Iskola	Bromberg		XX.
24. <i>Páncélgránátos Isk.</i>	Goslar		XI.
25. Karbantartási és helyreállítási isk.	Weitersfeld		XVII.
26. <i>Pc. elh. és Közelharc isk.</i> Pc. csop.	Bergen		XI.
27. Gy. csop.	Döberitz		III.
28. Utászcsop.	Roslau b. Dessau		XI.
29. I. pc. hdt. tart. ti. isk.	Bergen-Belsen		XI.
30. Pc. és pc. gránátos tart. ti. isk.	Bergen-Belsen	Gyakorlótér	XI.
31. Gábor Áron Honv. Tü. Hadapród Isk.	Grossborn		II.
32. Központi Tü. Iskola	Grossborn		II.
33. Rohamtüzér Isk.	Burg. b. Magdeburg Posen	Rohamlöveg Isk. 300. kiegészítő és kiképző osztály	VIII. XXI.
34. Tiszthelyettesi tü. műszaki tanf.	Gross-Weisskirchen		?
35. Tiszthelyettesi lgv. tü. műszaki tanf.	Gross-Weisskirchen		?
36. Műszaki Központi Isk.	Dessau	5. utász tanzászlóalj	II.
37. Közp. Hír. Isk.	Halle/Saale	Hds. Hír. Isk.	IV.
38. Kinizsi Pál Tiszthelyettes Isk.	Grosskirchbaum		III.
39. Fegyvermester-tanfolyam	Gross-Weisskirchen		?

nagyvonalú megnyitását a Führer (Hitler) már megígérte.”¹⁷ Így tehát a birodalomba való áttelepítésre számításba vett csoportokat négy „akció”-ba sorolták. Az I. akció a kisegítő erőket — a kissé lekicsinylő német rövidítés szerint „Hiwis” — jelentette. Ők voltak a német szolgálati helyek és hadigazdaság számára a legfontosabbak, ezért soron kívül szállították őket. A II. akció az újoncokat, a III. akció a pótalakulatokat, a IV. akció a raktárakat és a katonai szerveket ölelte fel. A két utóbbi csoport volt, ha szabad így mondani, a legkevésbé érdekes. Mégpedig két okból: először azért, mert közvetlenül nem járultak hozzá a német védelmi erőfeszítések növeléséhez, másodsor pedig számoltak azzal, hogy a pótalakulatok vagy az igazgatási szolgálat egy-egy tagjára egy polgári hozzátartozó jut. Ezért midőn a magyar honvédelmi minisztérium közvetlenül 1944 karácsonya előtt elrendelte a Komárom—Érsekújvár (Nové Zámky) vonalától keletre levő magyar katonai intézmények kiürítését, a XVII. véderőközvet parancsnoksága nemcsak 10 000 magyar katonával, hanem 10 000 polgári hozzátartozóval is számolt; nem is szólva a megszámlálhatatlan menekültről.¹⁸

1944 karácsony estéjén nemcsak a magyar póthadsereg kötelekeinek német szemlélője mutatkozott be, hanem vitéz Major vezérezredes is, bejelentvén kinevezését „a m. kir. honvédség németországi főfelügyelőjévé”. A vezérezredes egy alapvető parancsban megkísérelte annak megvilágítását, hogyan képzeli el a Németországba érkezett magyar katonák jogi helyzetét és feladatát. Sok bátorítót természetesen nem tudott mondani.¹⁹

Ugyanebben az időpontban, amikor Budapestért dúlt a harc, állapította meg a „7. sz. Magyarország-parancs”: „A helyzet megköveteli, hogy meg kell gyorsítani a magyar királyi póthadsereg csapatainak, szerveinek és személyeinek hátratelepítését — a magyarországi I—IV.

17 Stellv. Gen. Kdo. XVII. A.K. Ib/Org. Nr. 27 590/44. g. Kdos.

18 Stellv. Gen. Kdo. XVII. A.K. Ib/Org. Nr. 26 115/44. geh.: 1944. december 23-i 6. sz. Magyarország-parancs.

19 A m. kir. honvédség főfelügyelőjének 1944. december 24-én kelt 1. sz. titkos parancsa (Stutterecker-gyűjtemény, Bécs). Kivonat az 1. sz. mellékletből: „Németország lehetővé tette, hogy azok, akik hűségesen állnak az ő oldalán, tovább harcolhassanak. Helyet csinált nekünk hazánkból elűzött magyaroknak, felöltöztet bennünket, új fegyvereket ad a kezünkbe, hogy védhessük Magyarországot még birtokunkban maradt területeit... Elvárom, hogy minden egyes honvéd két kézzel fogadja a német bajtársak által tanúsított nagylelkűséget, hogy elsajátíthassa a kiképzés legmagasabb fokát... A honvédség egy részéből, amelyet át tudunk menteni a birodalomba, új hadosztályokat fogunk felállítani; a felállítás részben az SS-hadosztályok, részben a honvéd-hadosztályok, mintájára történik. A kétféle hadosztályok szervezetenként egyenrangúak lesznek, magyar hadosztályok maradnak, magyar vezényleti nyelven. Csupán az SS-hadosztályok katonái viselnek majd német anyagból készült egyenruhát. A honvéd-hadosztályok — amíg a készlet tart — magyar ruhaanyagot kapnak; ha ez nem lesz többé lehetséges, akkor az egyenruhákat német anyagból készítik, de a rendfokozati és szolgálati jelzések, a felségjelvény magyar marad. A fegyvereket, a felszerelést és a többi harceszközöket a német Wehrmachtól kapjuk. A német fegyverekkel való felszerelés következtében a kötelekek és egységek szervezése is azonos lesz a német hadosztályokéval. Ebből következik, hogy az egész kiképzés felépítését is a németekéhez kell hasonlóvá tenni... Elvárom minden egyes honvédtől, hogy tisztában legyen Németországban való tartózkodásának céljával. Ragadja meg a nemes, bajtársi szeretettel nyújtott alkalmat, hogy hazáját, családtagjait megóvja a pusztulástól. Minden honvédnak éreznie kell, hogy mi ismét lemoszuk a szegényfoltot, ami egyes magáról megfeledkezett, egoista, hitetlen, a hazát és családját feláldozó elemek tevékenysége következtében az ezeréves magyar becsületen esett”.

A m. kir. honvédség
PÓTCSAPATTESTEI ÉS SZOLGÁLATI HELYEI
a XVII. és XVIII. véderőközrztben
 1945. februári állapot

Karbantartási és helyreállítási iskola	Weitersfeld
M. kir. repülőorvosi intézet	Wiener Neustadt
Hadapród tanfolyam, 7. szd.	Korneuburg
Pc. és pc. gránátos alegységek	
Szemlélő törzs	Geras
I. pc. pótzászlóalj	Zissersdorf
II. pc. pótzászlóalj	Ungarschitz
III. pc. pótzászlóalj	Heinrichsreit — Wolfsbach
1. pc. gránátos pótezred	Ober Höflein
Törzs és II. pótzászlóalj	Fretting — Hafnerluden
III. pótzászlóalj	Drosendorf
51. pc. gépágyús szd.	Unter- és Ober Tyrnau
1. pc. feld. pótzászlóalj	Langau
1. hk. mentő pótosztag	Kurlupp
11. tü. o.	
1. és 2. üteg	Fürnitz b. Villach
15. tü. o.	
Törzs, 1. és 2. üteg	Stockerau
101. hidászszázlóalj	Hainburg
201. vöröskeresztes kórház	Wien
202. vöröskeresztes kórház	Wien
217. vöröskeresztes kórház	Wien
273. vöröskeresztes kórház	Wien
293. vöröskeresztes kórház	Wien
506. kórház	Wien
X. távb. z.	
Törzs, 1. és 2. szd.	Korneuburg
1. hír. z.	Bludenz
A XVII. véderőközrzt magyar tábornoka	Wien
A XVIII. véderőközrzt magyar tábornoka	Salzburg
101. vasútépítő pótezred	Pöchlarn
Állatorvosi Akadémia részei	Wien
Légi harc-iskola	Zeltweg
Harcrepülő iskola	Zeltweg

akció alapján.”²⁰ Vasúti szerelvények azonban már csak korlátozott mértékben álltak rendelkezésre. A dunai hajóforgalmat a jégzajlás erősen akadályozta. Így aztán a legkevésbé fontosnak tartott részeknek, a pótcsapattestnek, gyalog kellett St. Pölten, Anstetten vagy Horn térségéig menetelniök, ahonnan vasúton szállították tovább őket. A Bruck a. d. Leitha-i és Wiener Neustadt-i gyűjtőtáborrt illetően megállapították, hogy azok maximálisan 30 000 embert tudnak befogadni.

A Magyarország-akció tetőpontján, tehát amikor a IV., V. és VI. magyar hadtestparancsnokság mintegy 16 000 személyt telepített át Ausztriába,²¹ az OKH, a XVII. német véderőközrzt-parancsnokság, a

²⁰ Stellv. Gen. Kdo. XVII. A. K. Ib/Org. Nr. 2759/44., 1944. december 27-ről. MA WK XVII/93.
²¹ Uo., Nr. 155/45. g. Kdos., 10. sz. Magyarország—parancs, 1945. január 12-ről.

XVII. légi körzetparancsnokság, a csendőrség, az állambiztonsági rendőrség, a délkeleti SS tábori nyilvántartó parancsnokság (SS-Erfassungs-Kommando Süd-Ost) és még egy sor más hivatalos intézmény arra törekedett, hogy úrrá legyen az áradaton.

A magyar katonai intézmények nyugatra telepítése majdnem olyan hirtelen ért véget, mint amilyen hirtelen elkezdődött. Nyilvánvalóan a tervezett balatoni támadással függött össze, hogy a bécsi véderőkörzetparancsnokság 1945. január 25-én a következő parancsot bocsátotta ki: „A jelenlegi helyzet nem teszi többé szükségessé magyar katonai szervek és csapatok német birodalmi területre való irányítását.” Ezért „valamennyi határátkelő helyet azonnali hatállyal le kell zárni az I—IV. Magyarország-akció által felőlelt minden egység és katonai szerv számára.”²²

Csak ekkor vált lehetővé, hogy áttekintést nyerjenek a Német birodalomba áramlott magyar katonai kötelékekről és szervezőkről. Az időközben hozzáférhetővé vált iratokból látható, hogy 13 német véderőkörzetben és a Cseh-Morva Protektorátusban kereken 500 magyar parancsnokságot, iskolát és pótcsapattestet szállásoltak el. Ezt illusztrálja az 1. sz. és 2. sz. kimutatás.

E kevés példából is jól látható, hogy nem csupán tízezreket, hanem százezreket szállítottak nyugatra.²³ A XVII. véderőkörzetnek pedig arra kellett törekednie, hogy a százezrekre növekvő problémákkal éppen úgy megbirkózzon, mint a korábbi kevesebb.

Február egy kis szünetet hozott a keletről való menekülési áradatot illetően. S ezt a szünetet arra kellett felhasználni, hogy újból átgondolják a szövetséges magyar katonákhoz és segéderőkhöz való viszonyt.²⁴ Meg kellett találni a középutat a teljes integráció, az emberek feletti teljes uralom, a honvédség németországi főfelügyelője, valamint a magyar honvédelmi minisztérium által követelt önállóság és autonóm katonai vezetés között.²⁵ Amellett világos volt, hogy csak az önállóság és a magyar katonai hagyományok minimális mértékű meghagyása volt a biztosíték arra, hogy a Németországba vitt magyar kato-

²² Uo., Nr. 244/45. g. Kdos.

²³ A m. kir. honvédség németországi főfelügyelőjének 1944. december 24-én kelt 1. sz. titkos parancsa 2. sz. mellékletében azt olvashatjuk: „Németország több mint egy millió magyar hazátlant fogad be. Testvériesen megosztja velük, amije van. Németország felszereli harc képes ifjúságunkat, férfiaiunkat, ad nekik fegyvereket, gondoskodik a katonai kiképzésükről, hogy tovább védjük azt, ami veszendőbe ment.”

²⁴ Az első rendelkezést a „magyar kiegészítő erők a német Wehrmachtban” jogi helyzetéről már 1944. november 4-én kiadták (OKH/Chef H Rüst u. BdE/AHASstab/Ia (3) Nr. 30 931/44); továbbiak jelentek meg: 1944. november 24-én (Stellv. Gen. Kdo. XVII. A. K. Ib/Org. Nr. 28 371/44. offen); 1944. november 25-én (Stellv. Gen. Kdo. XVII. A. K. Ib/Org. Nr. 2580/44. g. Kdos.) és 1944. december 29-én (Stellv. Gen. Kdo. XVII. A. K. Ib/Org. Nr. 26 557/44. geh.) A végső, de még mindig ideiglenes jellegű rendezés az 1945. január 31-i OKH-parancsal (OKH/OBdE/AHA/Stub/Ia (3) Nr. 6062/45. geh.) és a csaknem azonos tartalmú, 1945. február 21-én kelt 12. sz. Magyarország-parancsal (Stellv. Gen. Kdo. XVII. A. K. Ib/Org. Nr. 4034/45. geh.) következett be.

²⁵ Hogy mennyire irreálisak voltak itt Szálasi és a magyar hadügyminisztérium elképzelései, az legjobban abból a saját kezűleg írt feljegyzésből látható, amelyet a Német Wehrmacht magyarországi vezénylő tábornoka, Hans von Greiffenberg gyalogsági tábornok 1945. február 9-én továbbított az OKW-hoz. Vö. Kriegstagebuch des OKW, IV/2. k., 1426. s. köv. o.

nák és segéderők nem váltak közömbössé, hanem tovább reméltek, tovább dolgoztak és tovább harcoltak. A „Magyar Hadsereg” — az OKH-parancs adja ezt a megnevezést — helyzetét szabályozó, január 31-én elfogadott rendelkezés rögzítette, hogy a magyar csapatrészek fegyelmileg és **büntetőjogilag** a magyar katonai szervezeteknek és parancsnokságoknak voltak alárendelve. A kiképzést és a bevetést illetően viszont a német szolgálati szervek voltak illetékesek. A szabadságolást és a szolgálati utazásokat szintén a német szervek szabályozták. És aki nem volt beosztva zárt magyar pót- vagy kiképző egységbe, az többnyire a Grafenwöhrben felállított magyar újjászervező törzshöz került, ahol új hadosztályokat kellett elővarázsolni. Így megkezdődött az „1. Kossuth-hadosztály”²⁶ szervezése, valamint még további 3 SS-hadosztály részeinek a felállítása is.²⁷

De még egy hónap sem múlt el azóta, hogy a XVII. véderőközret „11. sz. Magyarország-parancsában” a hátratelepítés beszüntetését elrendelte, amikor február 13-án megjelent a „13. sz. Magyarország-parancs”,²⁸ amely mellesleg megemlíti, hogy az 1. magyar hadsereg maradványait áthelyezik Ausztriába. Ezeknek a „maradványoknak” a szállítását azonban külön már nem regisztrálták, mert az elmerült az általános menekülési áradatban és a német „Dél” hadseregcsoport, valamint a vele szövetséges magyar 3. hadsereg és II. hadtest kaotikus visszavonulásában. Ugyanazon a napon, amikor a 3. Ukrán Front főparancsnoka, Tolbuhin marsall, megkezdte „bécsi támadó hadműveletét”, tehát 1945. március 16-án, a XVII. védőközret-parancsnokság kibocsátotta utolsó, azaz 15. „Magyarország-parancsát”,²⁹ amelyben ez áll:

„A véderőközretben elszállásolt magyar kiképző egységek azonnal kezdjék meg a kiképzést, amennyiben ez még nem történt meg. Ha a véderőközretben ideiglenesen elszállásolt magyar újonc-zászlóaljokat végleg itt helyezik el, akkor azok áthelyezése a védőközret pót- és kiképző csapatrészeihez kapcsolva történik.” A továbbiakban ez olvasható: „Minden magyar előjárónak kötelessége, hogy a hatáskörében fellelhető polgári személyeket és hozzátartozókat a német lakosság harci és munkabevetéséhez hasonlóan bevetésre mozgósítsa... A

²⁶ Az „1. Kossuth-hadosztály” megjelölés, amit az 1945. február 13-án keltezett 13. sz. Magyarország-parancsban (Stellv. Gen. Kdo. XVII. A. K. Ib/Org. Nr. 616/45. g. Kdos.) használtak, arra enged következtetni, hogy több „Kossuth-hadosztály” felállítását tervezték.

²⁷ 1944. november 2-án rendelték el a 25. „Hunyadi” SS gránátos hadosztály felállítását. Egyébként már korábban is toboroztak magyar önkénteseket a Fegyveres-SS számára. (Vö. *Tilkovszky Loránt*: A Fegyveres-SS magyarországi toborzóakciói. Hadtörténelmi Közlemények, 1973. évi 1. sz.) A 26. SS gránátos hadosztály, amelynek felállítását 1945 tavaszán kezdték el, a „Gömbös” nevet kapta volna. Tervezték még a „Hungária” és a „Szent István” hadosztály felállítását is, ezekről azonban közelebbi adatokkal még nem rendelkezünk. A Fegyveres-SS-re vonatkozóan lásd K. G. *Klietmann* dokumentációját, Osnabrück 1965., valamint *Georg Tessin*: Verbände und Truppen der Deutschen Wehrmacht und Waffen-SS im Zweiten Weltkrieg 1939—1945, Frankfurt a. M. 1969/1973. 4., 5. és 6. kötet.

²⁸ Vö. a 26. jegyzettel.

²⁹ Stellv. Gen. Kdo. XVII. A. K. Ib/Org. Nr. 7279/54. geh.

tétlenkedőket nem szabad kímélni, amikor minden német ember tevékenyen dolgozik a háború eldöntéséért.”

Vegyük szemügyre, amit a vágyakkal telt Szálasi még 1945. február 9-én követelt Hitlertől:³⁰ Az összes Magyarországon harcoló csapatok feletti fővezérlet jelképes átruházása, tehát kereken három német hadsereg felett is; befolyás a magyar SS-kötelékek felállítására; különleges helyzet a magyar kisegítő erők számára Németországban; a magyar csapattörédek kiemelése a német hadosztályokból stb. stb. és ha összehasonlítjuk ezt a követelés-programot azzal a realitással, mely a februári és márciusi helyzetet jellemezte, akkor látjuk, milyen eredménytelen volt a magyar királyi honvédség helyzete a német Wehrmachtal szemben. Hillgruber a magyar csapatok 1945. februári létszámát kereken 211 000 emberre becsüli;³¹ ez a becslés ténylegesen csak az akkor német oldalon harcoló honvéd csapatokra vonatkozik, ugyanakkor figyelmen kívül hagyja, hogy szovjet segítséggel már egy új honvédséget is felállítottak és hogy a Német Birodalomba szállított katonai alakulatok létszáma bizonyára majdnem elérte a még Magyarországon maradt alakulatokét.

A Birodalmi Védőállás

Az eddigiek csak előtörténetét képezik az osztrák területen lefolyt harcoknak és mindenekelőtt azokat az eseményeket hagyták figyelmen kívül, amelyek ezeket előidéztek.

De mielőtt a „bécsi támadó hadművelet” tetőpontjával és végével foglalkoznánk, meg kell vizsgálnunk még egy tervet, amely Magyarországot és Ausztriát azonos módon érintette. Az úgynevezett Keleti vagy Délkeleti Bástyára (Ostwall, Südostwall) gondolunk, aminek pontos neve: Birodalmi Védőállás (Reichsschutzstellung).³² Ez volt az az erődvonala, amelyet 1944 októberétől az osztrák—magyar határ mentén építettek. Mint különlegességet kell ezen erődítmények tervezésével összefüggésben megemlítenünk, hogy rövid ideig olyan tervet szellőztettek Bécsben, mintha Hainburg térségében a Dunát felduzzasztanák és a szovjet csapatok előnyomulásakor a felduzzasztott víztömeeggel hirtelen elárasztanák Nyugat-Magyarországot — mindenekelőtt a Kisalföldet — s ezáltal átmenetileg egész országrészek járhatatlanokká válnának. Szerencsére elálltak ettől a képtelen tervtől és helyett megkezdték a Birodalmi Védőállás építését. Megjegyzendő azonban, hogy a Bécs körzetében székelő „Délkeleti Erődítmény Parancsnokság”

³⁰ L. a 25. jegyzetet.

³¹ Hillgruber: Das deutsch—ungarische Verhältnis . . . 104. o.

³² A „Krieg in Österreich 1945” c. mű birodalmi védőállásról írt fejezetének kiegészítéseként talán érdemes még utalni egy részben bővebb leírásra: Manfred Rauchensteiner: Vom Limes zum „Ostwall”. Militärhistorische Schriftenreihe, Wien 1972, 21. füzet.

sem tudta pontosan hosszú időn keresztül, hogy tulajdonképpen hol kell húzódnia az erődítményvonalnak.

Katonai szempontok azt követelték, hogy az árkok és bunkerek vonala helyenként magyarországi területen is áthaladjon. A politikai okok viszont ez ellen szóltak. Érdekes azonban, hogy az érvek nem a magyar szövetséggel szemben egyébként helyénvaló tapintatból adódtak. Nemzetiszocialista politikusok szerint ugyanis nem lehetett a német néptársaktól (Volksgenossen) elvárni, hogy a Német Birodalom akkori határain kívül ássanak.³³ 1944. november 5-ig tartott, míg végül is megszületett a végleges döntés, hogy hol húzódjon az erődítményvonal.³⁴ Eszerint Sopront és Kőszeget be kellett vonni az állásrendszerbe. Ezzel a döntéssel azonban a legnagyobb nehézségek még nem hárultak el, mert nemcsak azt kellett tisztázni, mikor és hol kell építeni a Birodalmi Védőállást, hanem mindenekelőtt azt, hogy ki építi! A totális háborús bevetés és a szövetségesek bombatámadásai csaknem minden munkaképes embert lekötöttek. Csak a Volksstrum részei és azok a személyek álltak rendelkezésre, akik addig méltatlanok voltak a katonai szolgálatra és jogfosztott emberekként kellett élniük. Ez természetesen messze nem volt elegendő, és éppen jókor jött a magyar szövetséges segítsége.

Az úgynevezett I. Magyarország-akció embereit és a levente-ifjúságot légvédelmi segédszolgálatra osztották be. A II. Magyarország-akció szállította az újoncokat. A III. Magyarország-akció pótállományát azonban már olyan célzattal fésülték át, hogy kiemeljék azokat az embereket, akiket építő-utász zászlóaljukba szerveztek, s akiknek azután a Birodalmi Védőállás építésénél kellett közreműködniük.³⁵ A munkás rabszolgák zömét azonban a zsidók alkották. Hogy milyen sokan voltak, azt már nem lehet megállapítani. 1944. november 21-én ugyanis még azt jelentették Himmlernek, hogy 24 000 magyar zsidó gyakorlatban útban van Bécs felé. November 24-én sikerült a fizikailag teljesen kimerült emberek számára vasúti szerelvényt szerezni, és ugyanezen a napon jelentette Eichmann, hogy 38 000 munkaképes deportált érkezett a határra. A Birodalmi Védőállás építésénél akarták őket munkába állítani, ezért Balfon, Fertőrákoson és Sopron közelében munkatáborokat állítottak fel számukra.³⁶ De a Bécs melletti Laxenburgban is szállásoltak el magyar zsidókat.³⁷ Végül 12 nemzet emberei ásták az osztrák—magyar határ mentén a harcokcsí-árkokat, fedezékeket és állásokat. Az őszi és téli időjárás következté-

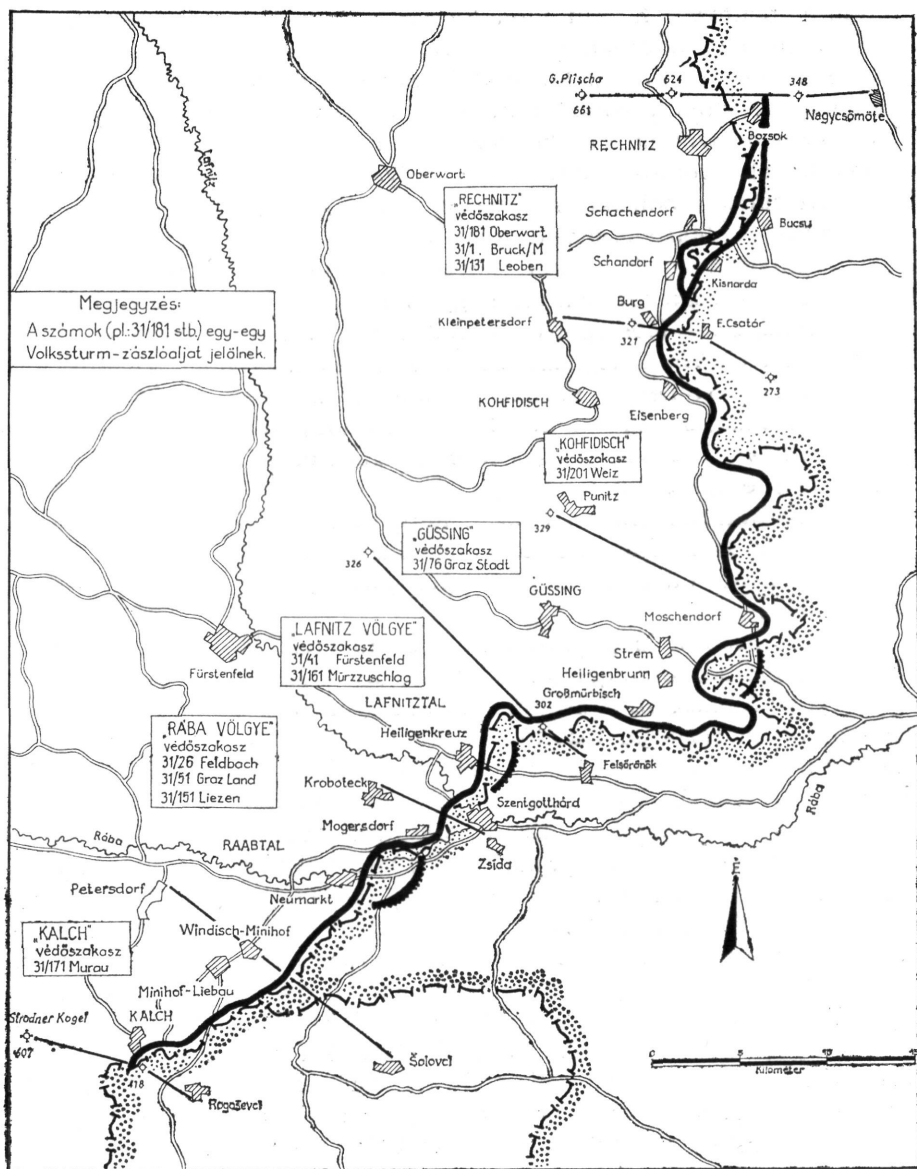
³³ Dr. Hugo Jury al-dunai tartományfőnök, aki a magyar területre való áthelyezést pártolta, javaslataival két alkalommal kudarcot vallott. Vö. Kriegstagebuch des OKW... IV/1. k. 595. s. köv. o.

³⁴ Hans Hartl vk. ezredes, a „Délkelet” Erődítmény-Parancsnokság volt vezérkari főnöke naplófeljegyzései.

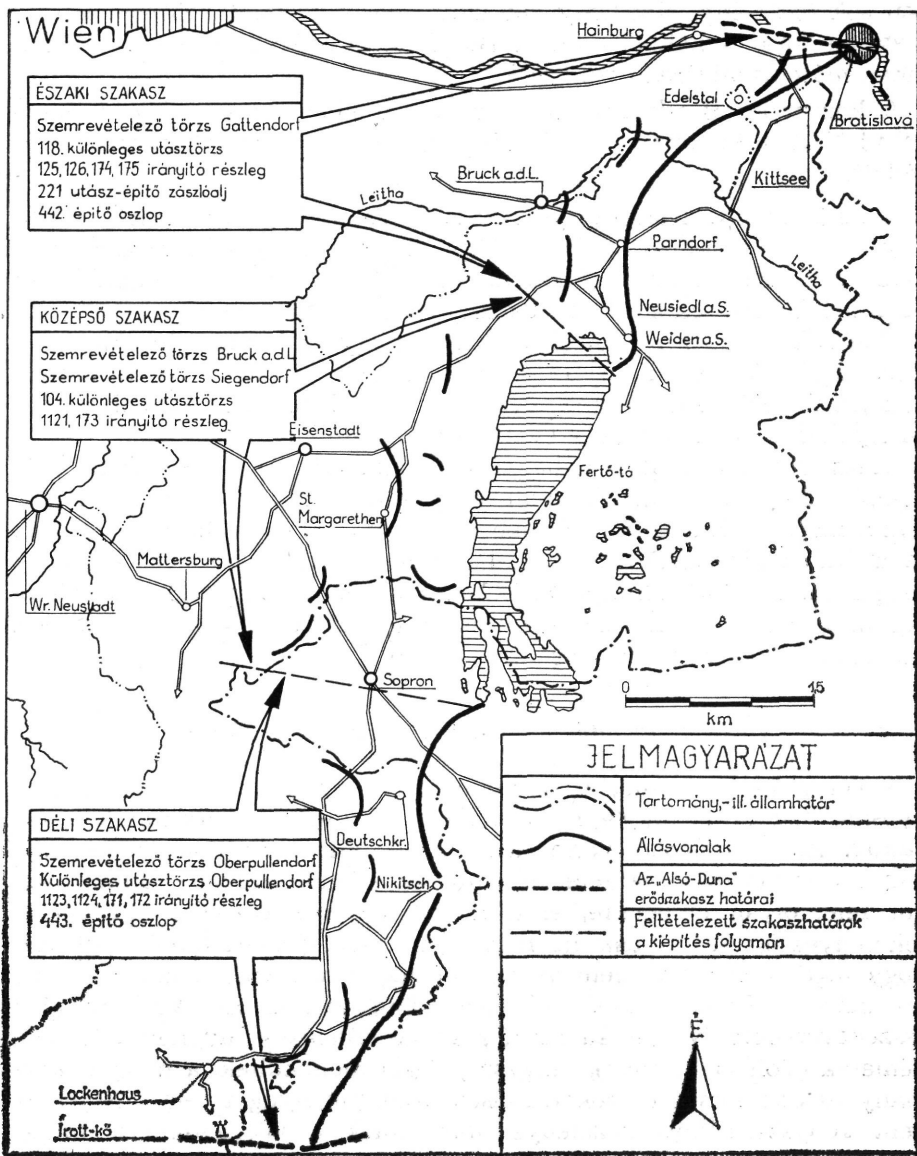
³⁵ L. a 16. jegyzetet.

³⁶ Az adatokat közli *Lévai Jenő*: Eichmann Magyarországon, Budapest, 1961.

³⁷ Militärwissenschaftliches Institut Wien (MWI — Hadtudományi Intézet), 1945/12. Közvélemény-tájékoztató jelentések, Alsó-Ausztria 13.

1. sz. vázlat. A Birodalmi Védőállás „Al-Duna” szakasza. A kiépítés végső fázisa

2. sz. vázlat. A Birodalmi Védőállás vonala a steiermarki erődszakasz északi részén

ben sok építmény, alig hogy elkészült, máris beomlott. Ezeket természetesen újra ki kellett ásni. A Birodalmi Védőállás végleges formájában március végére készült el.³⁸

A középpont Bratislava volt, amelyet erőddé építettek ki. A Birodalmi Védőállás innen északi irányban, a Kis-Kárpátok mentén húzódott.

A stájerországi erődítmény-szakasz általában a határ mentén épült. Egyébként a Güssingi, Lafnitz-völgyi és Rába-völgyi szakaszon, magyar területen, előretolt állásokat készítettek. Jóformán semmit sem betonoztak. Erre csak ott került sor, ahol a közúti vagy vasúti összeköttetést kellett lezárni. Ahhoz viszont, hogy az árkokat legalább egy kissé szilárdra tegyék, egész erdőket kellett kiirtani.³⁹ Az eredmény valamivel jobb volt azon előkészített védőállások bármelyikénél, amelyeket a németek és szövetséges csapataik keletről való visszavonulásuk során tucatjával hagytak maguk mögött. A Birodalmi Védőállás időtállóbb volt és talán jobban kiépítették, mint pl. a Hunyadi-állást a Kárpátok előterében, vagy a Margit-állást a Balaton és a Dráva között. De milyen áldozatokat követelt ez! Ezrek haltak meg mindenekelőtt a munkába állított magyar zsidók, és akiket fizikailag még mindig nem semmisítettek meg, azokat erőltetett menetben hajtották a mauthauseni koncentrációs táborba.

Végleges szakítás a németek és magyarok között

A Birodalmi Védőállásból elvonuló építőosztagokat eleinte szórva nyosan, azután pedig egyre sűrűbben követték a menekültek karavánjai. Ez februárban vette kezdetét és állandóan fokozódott, míg végül március második felében emberek állandó áradata zúdult nyugat felé, olyan embereké, akik meg akartak szabadulni a harcselekményektől. Kelet-ausztriai helységek helyi jelentéseiből⁴⁰ kitűnik, hogy legtöbbször már nem volt lehetőség a menekülteknek csak egy éjszakára is szállást adni. Nagyon sokan voltak. És ekkor minden összekeveredett. Német katonák, magyar kötelek, úgynevezett népi németek (Volksdeutschen), magyar polgári menekültek, a magyar kormány és csendőrség és sokan mások vonultak nyugat felé.⁴¹ És csaknem kényszerű következménye volt ennek a visszavonulási forgatagnak, hogy a leggyengébb elemet, mégpedig a menekülteket, a fő-

³⁸ L. a vázlatokat a és oldalon.

³⁹ A birodalmi védőállás magyar-stájer határ menti építésének részleteiről viszonylag jól vagyunk informálva. A háború után az egyes építő vállalatok által támasztott pénzügyi követelésekből az anyagi szükségletet és az építési kivitelezés részleteit is ismerjük.

⁴⁰ Ezek a feljegyzések ún. községi tájékoztató jelentések formájában az MWI-ben találhatóak. Ezek a jelentések Alsó-Ausztria és Burgenland tartományokat illetően szinte hiánytalanok.

⁴¹ A Szálasi-féle magyar kormány meneküléséről tájékoztat *Peter-Gosztony*: Endkampf an der Donau. Wien—München—Zürich 1969, 244., 252. és 277. o.

utakról leszorították és a mellékutakra irányították.⁴² Ez történt Stájerországban és az Alsó-Duna Tartományban (Alsó-Ausztria) is, és mindaddig nem is volt baj, amíg a menetoszlopok az első alpesi utaknál össze nem torlódtak. Innen sokan nem jutottak tovább; a kocsik felborultak, a lovak nagy részét a német katonaság erőszakkal elvette, azoknak a magyar katonáknak pedig, akik nem voltak az arcvonalban de még voltak fegyvereik, többnyire le kellett azokat adniuk, hogy ezekkel a fegyverekkel az addig gyakorlatilag még fegyvertelen német Volksstrumot felszereljék.⁴³

Az egész folyamat jellemzésére célszerű idézni az ügynevezett tartományfőnöki jelentésekből. Valószínűleg a Felső-Duna Tartomány (Felső-Ausztria) főnöke jelentette április 9-én Martin Bormann-nak Berlinbe:⁴⁴ „Bayreuth Tartomány és München—Felső-Bajorország Tartomány megtagadja a magyarok és a magyar kormány befogadását... akiket már véglegesen bajor helységekbe utaltak. Kb. 15 vasúti szerelvény áll a Felső-Duna Tartományból Bajorország felé vezető vasútvonalakon. Bajorország megtagadja a szerelvények fogadását. Ha nem lesz változás, éspedig azonnal, Eigruber tartományfőnök fegyveres erőszakkal akarja a vasúti szerelvényeket Bajorországba átirányítani”. Egy napra rá nyilatkozott München—Felső-Bajorország tartományfőnöksége, hogy a magyarok befogadása szóba sem jöhet!⁴⁵

A karintiai tartományfőnök viszont április 5-én, részletesebben pedig április 14-én jelentette Bormann-nak:⁴⁶ „Stájerországból sok magyar kötelék özönlik az én területemre, amelyek az V. hadtesthez⁴⁷ tartoznak. Részben felbomlottan, részben azonban még jól szervezetten jönnek. Ringel tábornokkal egyetértésben elrendeltem, hogy a legénység adja le fegyvereit, de a tisztek pisztolyaikat megtartásák. A legénységet állások építésére osztják be. Egyes jó egységek megtarthatják a fegyvereket és őket az állásépítés biztosításaként a banditák ellen (fogják) alkalmazni. Ügyszintén az állások építéséhez viszem a magyar polgári menekültek közül a munkaképes férfiakat és nőket. Ily módon már néhány ezer munkaerőt nyertünk.

42 Ez tűnik ki a községi tájékoztató jelentések helyi forrásaiból, de a német Wehrmacht egykori tisztjeinek a közléseiből, valamint a m. kir. honvédség volt tagjainak a tájékoztatásaiból is. A magyar menekülteket elsősorban a felső Mura-völgybe, az Enns-völgyébe és Karinthiába irányították át.

43 A „Volkssturm”-ra vonatkozóan l. *Hans Kissel*: Der Deutsche Volkssturm. A Wehrwissenschaftliche Rundschau 16/17. pótfüzete. Frankfurt am Main 1962.

44 MWI 1945/1-Sch.

45 Uo.

46 MWI 1945/1-R.

47 A m. kir. V. hadtestparancsnokság akkori létezésére csak sórványos bizonyítékok vannak. A 2. német páncéloshadserg főparancsnokságának egyik ügyiratában (Ia/Id Nr. 1474/45., kelt 1945. április 11-én) és a délkeleti arcvonalszakasz főparancsnoka (OB Südost) egyik táviratában (Ia/f Nr. 551/45., geh., kelt 1945. április 22-én) történik említés erről a hadtestparancsnokságról. (Mindkét irat: MWI 1945/19.) Április 11-i hatállyal a 2. páncéloshadserg főparancsnoksága Böttcher altábornagy vezette különleges törzsének rendelték alá (az V. hadtestet) azal a feladattal, hogy működjön közre a magyar kötelékek újjászervezésében. A 2. páncéloshadserg főparancsnoksága említett iratából az is kiténik, hogy a m. kir. II. hadtestparancsnokság az V. hadtestparancsnokságnak volt alárendelve. Nyilvánvaló, hogy a 2., illetve a 3. magyar hadsereghez való hadrendi tartozás már nem állott fenn.

ler) megígérte a nemzetvezetőnek (Szálasinak), hogy ő sohasem hagy cserben Titeket. Harcolj magyar és bízzál szilárdan!” Vagy akadtak olyan felhívások, amelyek a magyar történelmi tudatra apelláltak, s azután így végződtek:⁵¹ „Magyarok! Legyünk kevésbé bátrak, mint őseink? Kevésbé vagyunk merészek, mint történelmünk sokkal kisebb létszámú magyarjai, akik vállalták a csaknem kilátástalannak látszó harcot ellenségeik ellen. Hogy győzzenek! És mi győzni fogunk, ha azt akarjuk. Győzni fogunk és megszabadítjuk országunkat a bolsevizmustól, ha felismerjük, hogy a bolsevizmus a mi magyarságunk végét jelenti!”

De mire voltak jók az ilyen szózatok és kihez szóltak még ebben az időpontban? Négy nappal azelőtt, hogy a szovjet 6. gárda-harcokoszadsereg élei az osztrák határt elérték, március 25-én, szó sem volt többé történelmi küldetésről és hagyományos fegyverbarátságról. Sokkal jobban tükrözi a valóságot a „Dél” hadseregcsoporthadnaplója:⁵² „A még zárt kötelékben bevetett magyar kötelékeknél a felbomlás tünetei mutatkoznak. A 25. gyaloghadosztályt mindjárt az ellenséges nagy támadás kezdetén, március 16-án és 17-én, a Balaton-tól keletre szétverték, úgyszintén az 1. magyar huszárhadosztályt és a 23. magyar gyaloghadosztályt a Vértes hegységben és Esztergom város térségében.

A Besztercebányára (Banska Bystrica) nehezedő, növekvő nyomással együtt jelenti a 8. hadsereg a 24. magyar gyaloghadosztálynál jelentkező bomlási jelenségeket is. A 8. hadsereg vezérkari főnökének ma reggeli helyzetjelentése szerint ... , a magy(ar) hadoszt(ály)parancsnok kijelentette, nem vállalhatja többé a felelősséget hazájával szemben, hogy csapatát ilyen nehéz hegyi terepen és ilyen súlyos ellátási helyzetben harcolni hagyja. A valódi ok az, hogy a lépcsőzött északi szárnyon álló magyarokra mély benyomást tett a Besztercebánya melletti helyzet.

Legutóbb azt jelenti a 2. páncélos hadsereg is ... , hogy a hangulat a magyaroknál az arcvonalon nulla pontra süllyedt. Naponta mintegy 15 szökevényt lehet elkönyvelni. A magyarok zárt kötelékben való alkalmazása nem lehetséges többé. Szorosan be kell őket sorolni a német egységekbe.”

Ezzel mondták ki először nyíltan azt, ami a gyakorlatban már meghonosodott: azokat a magyar kötelékeket, amelyeknek fanatizált harc készségéről a „Dél” hadseregcsoporthadnaplója főparancsnoksága nem volt többé meggyőződve, de azokat is, amelyek már túl kicsik lettek ahhoz, hogy továbbra is önállóan vezessék őket, egész egyszerűen be-

⁵¹ Uo.

⁵² Ia KTB der Heeresgruppe Süd. MA (régi jelzet) 75 126/60. dok. Másolat: MWI 1945/4-Z.

osztották a német csapattestekbe.⁵³ De abban a pillanatban, amikor a 3. Ukrán Front élei az osztrák határt átlépték, és már csak napok kérdése volt, hogy az utolsó német katona is elhagyja a magyar földet, a magyar—német viszony a teljes válság felé sodródott. Március 30-án a következőket jegyezték fel a „Dél” hadseregcsoporthadnaplójában: „A magyar szövetséges társak a mostani válság hatására csapatostól mennek át az ellenséghez.

A 6. páncélos hadsereg vezérkari főnöke jelenti . . . 9.30 órakor, hogy tegnap először álltak velük szemben katonák magyar egyenruhában, feltehetően a nemzetiségük is magyar, mint ellenségek. A vezérkari főnök a 2. páncélos hadsereg főnökével 9.50 órakor folytatott beszélgetésben egyetértését nyilvánította ki az iránt, hogy azokat a magyar csapatrészeket, amelyek a megbízhatatlanság gyanúját keltik, le kell fegyverezni. 22.30 órakor jelenti a (hadseregcsoporthad) főparancsnoka . . . , a magyarok magatartása, a tüzéségen kívül, amelynél részben még német szolgálati felfogás uralkodik, kétséges. Ő megparancsolta, hogy a bizonytalan csapatrészeket kíméletlenül le kell fegyverezni és építőzászlóaljakká szervezni.”

És az egy nappal későbbi, március 31-i bejegyzés így hangzik: „. . . Az utolsó magyar terület elvesztése után a magyar kérdés egy döntés meghozatalára kényszerít. Az utolsó magyar kötelékek az elszenvedett csapások következtében részben megfutamodnak az arconalról, részben átszöknek az ellenséghez, sőt március 29-től, részben a saját csapatok ellen fordítják a fegyvereket.

Igy a 6. hadsereg főparancsnoka arra vezeti vissza . . . egy mély ellenséges betörés sikerét a 6. hadsereg balszárnyán Jáknál, Szombathelytől délre, hogy egy magyar hadosztály ott álló maradványai, amelyek addig jól harcoltak, nagy csoportokban mentek át az ellenséghez és azután a betört ellenséges részekkel közösen folytatták a támadást nyugat felé.

A hadseregcsoporthad megparancsolja:

1. Meg kell akadályozni, hogy a magyarok fegyverei és felszerelése nagyobb mennyiségben az ellenség kezébe kerüljenek; magyar csapatrészek felbomlási vagy széthullási tünetei vagy megalapozott átszökési gyanú esetén a hadseregek szabad kezet kapnak az azonnali lefegyverzésre. A lefegyverzett egységeket lehetőleg munkás zászlóaljakként kell alkalmazni; lehetőség szerint a magyar csapatrészeket szakasz- és századonként kell beosztani a német kötelékekbe.

2. A német kötelékek keretében még bevetett magyar hadosztályokat (pl. a 2. magyar páncélos hadosztály a 3. SS-páncélos hadosztállyal)

⁵³ Egyébként az elvi hozzájárulást a magyar kötelékek német hadosztályokba történő beoroláshoz Beregffy vezérezredes már 1944 október második felében megadta. L. Kriegstagebuch des Oberkommandos der Wehrmacht . . . IV/1. k. 850. o. A német főparancsnokságok — legalábbis eddig az időpontig — a magyar hadügyminisztériummal és a magyar vezérkarral teljes összhangban cselekedtek.

és egyes magyar csapatrészek, különösen a magyar hadseregtüzérség) tekintet nélkül a hadrendi hovatartozásra a továbbiakban az érintett német parancsnokságok vezessék és ők gondoskodjanak az ellátásukról. Az OKW a magyar honvédkötelékek és katonák összegyűjtését és továbbírányítását a német birodalmi határokon át szabaddá tette. Erről géptávirón parancs megy az alárendelt hadseregekhez.”

A hadinapló egyik megjegyzését talán külön kellene megvizsgálni, nevezetesen a 6. német hadsereg főparancsnokának, Balck tábornoknak a jelentését, mely szerint magyar katonák Szombathelytől délre „csapatostul” szöktek át. Itt nyilvánvalóan a Szent László hadosztályról van szó és mindenképpen célszerű, hogy Balck tábornok személyi feljegyzéseiből is kikeressük az idevonatkozó részeket.⁵⁴ Először egészen általánosan úgy jellemzi a magyar katonát, mint aki csupán a hazájában használható, „ha a katona a célt meg tudja érteni, és akkor is csak támadásban”. A továbbiakban: „Azt sem szabad azonban elhallgatni, milyen hősiesen, és egy német hadosztállyal egyenlő értékűen harcolt a Szt. László hadosztály.” Néhány oldallal később azonban Balck minden átmenet nélkül tesz szemrehányást: „Az arcvonal közepén (a március 30. körüli időpontról van szó) az újonnan felállított Szt. László hadosztály, miután átállt az ellenséghez, ellenünk fordította a fegyvereket és az oroszokkal közösen támadott meg bennünket.”

Egyébként nagyon nehéz megítélni, mennyire megalapozott Balck tábornoknak ez a megjegyzése. Egy Londonban néhány éve megjelent publikációból,⁵⁵ amely nyilvánvalóan emigráns katonatisztek közléseire támaszkodik, azt lehet kivenni, hogy a Szent László hadosztálynak olyan parancsot kellett kapnia, miszerint harcoljon a végső fegyverletételig és az angoloknak adja meg magát. A hadosztály egyes részei valóban az angolok előtt rakták le a fegyvert és csak 1945 augusztusában tették át őket az angol megszállási övezetből a szovjet övezetbe. Az a legvalószínűbb, hogy a Szt. László hadosztály részei, talán nagyon is jelentős részei, fordultak a német csapatok ellen, mivel ők is, mint sokan mások, nem akarták a magyar földet elhagyni és magukat Ausztriában értelmetlenül feláldozni.

Közvetlenül az osztrák határ elérése előtt a szovjet csapatok 45 000 magyart ejtettek foglyul.⁵⁶ Mindenekelőtt azokat, akiknek sikerült a német hadosztályokkal való végzetes kapcsolattól megszabadulni. Másokat ezzel szemben nyugat felé hajtottak és ezek számára nagy gondot jelentett az átvergődés. Végül a harmadik csoport német oldalon folytatta tovább a harcot egészen a feltétel nélküli fegyver-

⁵⁴ MWI 1945/12—D. Balck fogalmazványa, III/281. s köv. o.

⁵⁵ Hídfő Könyvtár, London, 1968 július („Szügyi Zoltán, a Szent László hadosztály parancsnokának beadványa a Dél-Ausztriát megszálló angol erők parancsnokságához 1945 júliusában”), 4—23. o.

⁵⁶ A Nagy Honvédó Háború története, 5. kötet, 175. o.

letételig, amelyet hat héttel azután írtak alá, hogy az első szovjet katona osztrák földre lépett.

A március 30. körüli események, a „Dél” hadseregcsoport arra vonatkozó parancsa, hogy a magyarokat osszák be a német kötelékekbe vagy radikálisan fegyverezzék le őket — ezt a rendszabályt egyébként a Wehrmacht-főparancsnokság (OKW) külön is parancsban adta⁵⁷ —, érthetővé teszik, miért vált a háború végén a magyar—német viszony a legalsóbb szinten még sokkal zavarosabbá és miért játszottak alig észrevehető szerepet a háború utolsó heteinek harccselekményeiben a magyar csapatok, amelyek pedig viszonylag nagy számban érkeztek Ausztriába.

A háború vége Ausztriában⁵⁸

Három szovjet hadsereg — a 4. és 9. gárdahadsereg, valamint a 6. gárda-harckocsihadsereg — lépte át március 29-től az osztrák határt és Bécs felé tört előre. Április 2-ig leküzdötték a Neunkirchentől délre elterülő dombvidéket (Bucklige Welt), elfoglalták Wiener Neustadt-ot és a Steinfeldent fejlesztették ki támadásukat. Velük szemben lényegében csak egy hadsereg állt, mégpedig Sepp Dietrich 6. SS-páncéloshadseree, amely különleges hírnévnek örvendett ugyan, de ekkor már semmiben sem felelt meg ennek a hírnévnek. Tolbuhin marsall számára csak az volt a kérdés, hogyan hajtsa végre a Bécs elleni támadást.⁵⁹ A döntést erről nyilván már március végén meghozták és a döntés meghozatalánál figyelembe vették azokat a tapasztalatokat, amelyekre a szovjet hadvezérek a második világháborúban szert tettek és amelyeket például Budapesten is alkalmaztak: Bécsét át kell karolni és körül kell zárni.

A szovjet hadseregek április 6-ig elfoglalták a legfontosabb pontokat és ezen a napon megkezdődött a nagy támadás. Világos volt, hogy nem elegendő a várost nyugaton átkarolni. Ugyanezt meg kellett kísérelni keleten is. Ezért a 2. Ukrán Front 46. hadseree Hainburgnál és Ortnál átkelt a Dunán, és megkezdte Bécs keletéről való lezárását. Sajátos módon a Bécsért vívott csatában a támadók szándéka megegyezett a védőkével, de az osztrák ellenállási mozgalomával is, amely itt — mindenki számára észrevehetően — erős életjelt adott magáról. Mindhárman azt akarták, hogy a Bécsért vívott harc lehetőség szerint rövid legyen. A német csapatok félték attól, hogy még

⁵⁷ Ez tűnik ki a Salzburgi Tartományfőnökség által április 14-én felvett rádió-telefonbeszélgetésből, amely az OKW erre vonatkozó április 9-i parancsát adja vissza. MWI 1945/1—Sch.

⁵⁸ L. M. Rauchensteiner: *Krieg in Österreich* és a Nagy Honvédő Háború története... megfelelő fejezeteit.

⁵⁹ A Bécsért vívott harc máshol is feldolgozásra került. L. M. Rauchensteiner: *Der Kampf um Wien 1945*. Megjelent három folytatásban az *Österreichische Militärische Zeitschrift* 1970. évi 2., 3. és 4. füzetében.

egyszer élethalálharcot vívjanak egy nagyvárosban. A szovjet vezetés, amilyen gyorsan csak lehet, birtokba akarta venni Bécset, hogy keleti arcvonalának déli szárnyán az utolsó nagy támadó hadműveletet befejezze. És az ellenállási mozgalomnak is az volt a leghőbb vágya, hogy a harcok lehetőleg gyorsan befejeződjenek. Egyedül Hitlernek volt más a szándéka, de hála Istennek hiányoztak számára a megvalósítás eszközei. Miután a harctevékenység a város határáról áterjedt a város sűrűn beépített területeire, sikerült a szovjet csapatoknak gyorsan, vagyis április 10-ig a történelmi városközpontot is birtokba venni. Ezt követően már csak azért folytak a harcok, hogy a hadtestnyi erejű német csapatoknak a városból való visszavonulását a a Dunától északra megakadályozzák. A 6. SS-páncélos hadsereg azonban a maga részéről mindent elkövetett annak érdekében, hogy ez ne következhesse be és azt is számításba vette, hogy Bécset gyorsabban kiüríti, mint ahogy azt maga a városban folyó harc követeli, csak azért, hogy az átkarolásból keleten kicsússzon. Drámai versenyfutásban és a szovjet 46. hadsereggel vívott súlyos ütközetekben sikerült a II. SS-páncélos hadtestnek, a Dunára támaszkodva, a bekerítést és ezáltal a megsemmisülést elkerülnie. Hogy képet alkothassunk a harcok súlyosságáról, említsük meg a szovjet részről nyilvánosságra hozott veszteségi adatokat, amelyek egyébként egy kissé túlzottak lehetnek. Azok szerint a Bécsért vívott harcokban 18 000 német és 19 000 szovjet katona vesztette életét.

Bécs birtoklása mellett — érthető módon — már csak egy fontos cél adódott a 3. Ukrán Front számára Ausztriában: a főhadiszállás április 1-i parancsa szerint⁶⁰ egy oly messze nyugaton húzódó vonalat kellett elérnie, hogy a szovjet csapatok már a várható, feltétel nélküli fegyverletétel előtt birtokába jussanak azoknak az osztrák területeknek, amelyek majd megszállási övezetként őket megilletik. És ezt a célt St. Pölten bevételével és a Stájerország nyugati területein — különösen a Rába-völgyében — vívott időnként heves harcok után április 15-ig el is érték.

Ezt követően teljesen átcsoportosították és északra tolták el a nagy szovjet kötelékeket. Csupán Bécsből nyugatra két hadsereget vontak ki a támadó arcvonalból. Az új hadműveleti célok már nem Ausztria, hanem Csehszlovákia területén voltak, tehát a német „Közép” hadseregcsoport déli szárnya ellen irányultak. Ezért április második felében Ausztriában, eltekintve az inkább helyi jelentőségű harccselekményektől, általában az összecsapások bizonyos lanyhulását figyelhetjük meg.

Most azonban különösen az érdekel bennünket, hogy a magyar ki-

⁶⁰ A szovjet Legfelsőbb Főparancsnokság 1945. április 1-i parancsa a 3. Ukrán Frontnak. A Szovjetunió Külügyminisztériuma diplomáciai levéltára, 11 052. sz. Másolat az MWI-ben.

EGYÜTTMŰKÖDÉSRE UTALT ÉS ALÁRENDELTE MAGYAR
KÖTELEKÉK A „DÉL” HADSEREGCSOPORTNÁL
(1945. április 2-i állapot)

3. sz. kimutatás

Hadseregek	Hadtestek	Hadosztályok és harccsoportok
<p>2. pc. hadsereg ? V. m. hdt. (IV. 11-től biztosan) ? 6. m. gy. ho.</p>	<p>LXVIII. hdt. ? 7. m. pót ho. (IV. 11-től biztosan)</p> <p>I. lov. hdt. II. m. hdt. 20. m. rohamlöveg o.</p>	<p>13. „Handschar” SS hegyi ho. 215., 218. m. erőd géppuskás z. 71. gy. ho. „Bakony” m. e. 213., 214. erőd gy. z. 118. vadász ho. 211. m. erőd gy. z. 16. „RFSS” SS pc. gr. ho. 24. m. gy. ho. feld. o.-a egy m. csendőr z. 216. m. gp. erőd z. 212. m. gy. erőd z. 3. löv. ho. 25. m. gy. ho. egy ezrede 25. m. gy. ho. feld. o. egy m. „ ” o. 23. pc. ho. 25. m. gy. ho. (egy e. nélk.) 20. m. gy. ho. 2 z.-a „Szent László” ho. maradv.</p>

6. hadsereg

IV. SS pc. hdt.

5. SS pc. ho.

? 1. m. SS si-z.

III. pc. hdt.

1. népi hegyi ho.

7 m. erőd gy. z.

6. SS pc. hadsereg

I. SS pc. hdt.

3. „Totenkopf” SS pc. ho.

1. m. hadsereg pság.

2. m. pc. ho. maradv.

1. m. lov. ho. maradv.

2. m. pc. ho. harccsoportja

20. m. gy. ho. egy z.-a

II. SS pc. hdt.

1. m. hegyi dd.

8. hadsereg

XXXXIII hdt.

96. gy. ho.

3. m. hadsereg pság.

? 3. m. tü. o.

27. m. gy. ho. részei

23. m. gy. ho. maradv.

„Feldherrnhalle” pc. hadtest

46. népi gr. ho.

9. m. gy. ho. maradv.

20. m. gy. ho. 3 z.-a

? m. erőd gy. szd.-ok:

XXIX. hdt.

15. gy. ho. diverziós csop.

5032/2, 9038,

151. m. ködvető o.

24. m. gy. ho.

9039, 5002, 9096,

9047, 9119, 9061

? 151. m. utász z. (törzs)

? 109, 110, 118. m. utász
század

? 152. m. ködvető o.

? 102. m. táb. tü. o. 3. ü.

(1. m. huszár ho. tartózkodási he-
lye ismeretlen)

5. m. pót ho. 2 z.-a

rályi honvédség mely kötelékei működtek még közre az imént ismer-tetett ausztriai harcokban. Német okmányok alapján a 3. sz. kimutatá-son ábrázolt áttekintés kínálkozik.⁶¹

A magyar alakulatok általában véve nagyon kis mértékben vettek részt az Ausztria területén vívott harcokban. Ha a Dunától északra, a 8. hadseregnél kezdjük,⁶² akkor meg kell állapítanunk, hogy a német szervek a beosztásra és a lefegyverzésre vonatkozó parancsot részben végrehajtották ugyan, nagyjából azonban úgy segítettek magukon, hogy a magyar kötelékeket lehetőleg nyugatra irányították. A 3. ma-gyar hadsereg parancsnoksága vitéz Heszlény vezérezredes parancs-noksága alatt nem tudott többé irányítólag beavatkozni és ez az addig tevékeny vezetési törzs tétlen megfigyelő szerepre kényszerült.⁶³ A 6. SS-páncélos-hadseregnak az volt az elvi álláspontja, hogy maga hozzon meg minden döntést, és nagy bizalmatlansággal viseltetett még a né-met kötelékekkel szemben is, ha azok nem tartoztak az SS-hez. Hát még a magyarokkal szemben! Az egyetlen fegyvernem, amely kivételt képezett, a tüzérség volt. Még ma is nagyon pozitív állásfoglalásokat kaphatunk a magyar tüzérosztályok bevetését illetően. A Bécsért ví-vott harcban — természetesen a II. SS-páncélos-hadtest szempontjából — egy magyar tüzérosztály kitüntetést érdemlő teljesítményt nyújtott.⁶⁴ Még indokoltabb volt ez a vélemény két tüzérosztály, nevezetesen a magyar 88. és 103. tüzérosztály teljesítményére, a St. Pölten térségében április 11-től vívott harcokban. Az arcvonalszakasz parancsnoka, von Büнау német tábornok még május 7-én is azt jegyezte fel naplójában, hogy a magyar tüzérosztályokhoz ment vaskeresztek adományozása vé-gett.⁶⁵ S ha végezetül a 6. hadsereget is megvizsgáljuk, akkor azt lát-juk, hogy az alárendeltségébe tartozó néhány magyar csapattörődék és Fürstenfeld mellett a magyar 2. páncélos-hadosztály részei a legelső vonalban kerültek bevetésre.⁶⁶ De éppen Balck tábornok, aki a Szent László hadosztály állítólagos vagy tényleges magatartásáról szóló je-lentésével elindította a lavinát, saját hatáskörében lehetőleg mellőzte a honvédek bevetését. A 6. hadsereg számára március 1-én kiadott parancsa: „A 6. hadsereg körletében található valamennyi magyar csa-

61 A következő összeállítások iratok, az OKH helyzetterképein található feljegyzések (április 2-től 26-ig), a helyzetterképekhez csatolt — a „Dél” hadseregcsoport legfontosabb alá-rendeltségi viszonyait és harccsoportjait feltüntető — hadrendek, valamint a H23 K/14. jel-zetű helyzetterkép-atlasz alapján készültek. (Valamennyi: MA: vázlat-, illetve fényképmá-solatok az MWI-ben.)

62 Gostony — i. m. 256. o. — nem egészen helyesen jegyzi meg, hogy a magyar kötelékek a 8. német hadseregnél és a 2. német páncélos-hadseregnél elkerülték a lefegyverzést és a németek közé való besorolást. Másrészt a 6. hadseregnél sem jártak el olyan radikálisan, mint ahogy az a hadseregcsoport parancsa alapján várható lett volna.

63 A 8. német hadsereg főparancsnoksága és a 3. magyar hadsereg főparancsnoksága kö-zött fennálló viszonyról az adatokat rendkívül köszönetre méltóan Karl F. Lütgendorf oszt-rák honvédelmi miniszter bocsátotta a szerző rendelkezésére.

64 Otto Hanck úr (Wien) szíves közlése.

65 Rudolf von Büнау gyalogsági tábornok naplófeljegyzései (1945. február 4—május 7.). MWI 1945/8—V.

66 A 2. magyar páncélos-hadosztályt lényegében a 3. és az 5. SS-páncélos-hadosztály kö-zött osztották fel. A Fürstenfeldnél bevetett 2—3 századnyi erők Schell ezredes parancsnok-sága alá tartoztak.

patot le kell fegyverezni. Minden fegyvert és az összes lőszer a Wehrmachtnek, ill. a birodalmi honvédelmi biztos (Reichsverteidigungskomisar) szerveinek kell átadni”,⁶⁷ semmi kétséget sem hagy afelől, hogy Balck kemény vonalra váltott át. Az sem zavarta, hogy a lavinát elindító kő, a Szent László hadosztály, nem tartózkodott már az ő körletében, hanem a vele szomszédos német 2. páncéloshadseregnél volt.

Itt egyébként a 3. lovashadosztály ugyanúgy panaszkodott a Szent László hadosztály magatartására,⁶⁸ ezzel szemben a 23. páncélos hadosztály kiemelte, hogy egy magyar tüzérosztály Radkersburg védelménél kiválóan együttműködött a német csapatokkal.⁶⁹

A teljesség kedvéért vessünk még egy pillantást Nyugat-Ausztriára. Itt a földi harcok csaknem napnyi pontossággal egy hónappal később kezdődtek, mint az ország keleti részén. És mivel az amerikai és francia csapatoknak sikerült még az Alpok elérése előtt annyira szétverni a német erőket, hogy már csak jelentéktelen töredékek érték el a nem létező alpesi erődöt,⁷⁰ Nyugat-Ausztriában már csak viszonylag jelentéktelen ütközetekre került sor. A kedvezőtlen hegyi terep csaknem több nehézséget okozott a szövetséges csapatoknak, mint a helyi német ellenállás, még ha az helyi szempontból oly jelentősnek látszott is.

Május 5-től 8-ig fokozatosan megadták magukat négy német hadseregcsoportnak Ausztriában a szó igazi értelmében körülzárt részei, amelyeket az Alpok térségében szorítottak össze.⁷¹ A német katonák túlnyomó részének az volt a törekvése, hogy az amerikaiak, franciák vagy a május 8-án Ausztriába érkező angolok előtt tegyék le a fegyvert. S a fegyverletétel bejelentésének pillanatával örült rohanás vette kezdetét nyugat felé, amely azonban csak viszonylag kevés magyar katonát ragadott magával. A német csapatok megkísérelték mindannak a lerázását, ami az amerikai és brit vonalak elérésében akadályozhatta őket. Ezért az osztrákokat elbocsátották a Wehrmachtből és értésére adták a honvédeknek is, hogy a segítségükre nincs többé szük-

67 A teljes (magyar) szöveget l. Hídő könyvtár... 22. s köv. o.

68 Harcjelentés a 3. lovashadosztály harcairól 1945 márciusától a háború végéig. MA H16-503/1. Itt olvashatjuk a 9. oldalon: „A magyar kötelékek ezekben a napokban, amint az várható volt, teljesen megbízhatatlanoknak bizonyultak. Rövid idő után többé vagy kevésbé mind felbomlott és nyugatra áramlott.” A 2. páncélos hadsereg főparancsnoksága azonban nyilvánvalóan a Szent László hadosztályt lényegesen pozitívabban értékelte. A már idézett április 11-i parancsban (MWI 1945/19.) a Bütteher altábornagy vezette „2. páncélos hadseregfőparancsnokság különleges törzse feladataiként nevezték meg többek között: „A m. kir. Szt. László hadosztály személyi és anyagi feltöltése a hadsereg hatáskörébe tartozó többi magy. kötelék önkéntes katonáiból, fegyvereiből, eszközeiből, lovaiból és gépjárműveiből (a harcra vetett magyar egységek csak a 2. pc. hads. főpáság., Ia, külön engedélyével állnak rendelkezésre a m. kir. Szt. László ho.-ba történő besorolásra)”. Megparancsolták továbbá, hogy a „különleges törzs” április 21-től naponta jelenteni köteles „a m. kir. Szt. László ho. feltöltésének állapotát, megadva az újonnan oda irányított altisztek és legényesg számát, valamint az odaszállított fegyvereket”. Fennállt tehát az a nyilvánvaló érdek, hogy a hadosztályt ismét hadrafoghatóvá tegyék és a zavarossá vált viszonyt megjavítsák.

69 Ernst Rebenitsch: Zum Kaukasus und zu den Tauern. Die Geschichte der 23. Panzer-Division 1941-1945. Esslingen a. N. 1963., 109. s köv. o.

70 Vö. M. Rauchensteiner: Die „Alpenfestung”. Megjelent a Truppendienst 1973. évi 3. és 4. füzetében.

71 Ausztriában kereken másfél millió német katona kapitulált.

ség. Aki nem akart tovább menni nyugatra, az lemaradhatott és megadhatta magát a szovjet csapatoknak. Ez történt pl. a 23. magyar gyaloghadosztálynál, a Bünau-hadtest tüzérsztyályainál a Duna mellett és bizonyára sok más magyar csapatrésznél is. Most, a kapituláció időpontjában még egyszer látható volt, milyen sok magyar ember — részben önként, részben kényszer hatására — hagyta el hazáját. Felső-Ausztriában volt a magyar királyi 101. vadász repülőezred, amely még részt vett a bécsi harcokban.⁷² A magyar légielő parancsnokság Passau közelében telepedett le. Egyes szállítmányok egyáltalán nem találtak már tartós szálláshelyet. A szombathelyi katonai kerületből való pl. Badgastein környékén bolyongott összevissza.⁷³ A XX. USA-hadtest feljegyezte: május 2. és 5. között magyar csapatok tömegei fegyvertelenül és gyalogosan, fehér zászlót lengetve keresték az utat az amerikaiakhoz, hogy ott hivatalosan is megadják magukat.⁷⁴ A honvédek részéről elhangzott nyilatkozatok csaknem egybehangozóan állítják, hogy a németek sokkal inkább úgy bántak velük, mintha foglyok lettek volna, nem pedig katonák. Az egyik magyar csapatrész, amely az utolsók között tette le a fegyvert, a 25. magyar SS gránátos hadosztály még május 4-én is harcban állt a 80. USA-gyaloghadosztállyal.⁷⁵ Csak május 8. után, sőt Ausztria déli részén csak május 15. után hallgattak el a fegyverek. Először az amerikaiak kezdték meg a magyar hadifoglyok átadását a szovjet csapatoknak. Az angolok viszonylag későn, csak 1945 nyarán követték ezt a példát, és az ún. „hontalan személyek” kérdése még sokáig képezte vita tárgyát a szövetségesek között.⁷⁶

72 Vö. a m. kir. 101. vadászrepülőezred hadinaplójával, amely 1970-ben a bécsi Kriegsarchiv közvetítésével került vissza a Hadtörténelmi Levéltárba.

73 A 6. légiflotta-parancsnokság 1945. május 9-i jelentése. MA III-L-110/5.

74 Report of Combat Operations (XX. US-Carps) 1-8. May 1945. MWI 1945/13-I.

75 Uo. és *Rauchensteiner*: *Krieg in Österreich* 291. o. Az SS-hadosztály parancsnoka és törzse már május 2-án letette a fegyvert Passaunál az amerikaiak előtt.

76 Vö. *M. Rauchensteiner*: *Nachkriegsösterreich 1945*. Megjelent az *Österreichische Militärische Zeitschrift* 1972. évi 6. számában.

КОНЕЦ ВТОРОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ В АВСТРИИ, УДЕЛЯЯ ОСОБОЕ ВНИМАНИЕ СУДЬБЕ ВЕНГЕРСКОЙ КОРОЛЕВСКОЙ ГОНВЕДСКОЙ АРМИИ

Резюме

Значение боев, проходивших в Австрии в конце второй мировой войны, вырастает за пределы их непосредственных военных последствий. В соответствии с решением Ялтинской конференции Австрию необходимо было восстановить в рамках старых границ, и союзные державы поставили своей целью как можно скорее достичь Австрии.

В то же самое время эта страна являлась важной территорией и с точки зрения немцев: сперва она служила опорным пунктом, плацдармом для экспансии, направленной на Восток, и Юго-Восток, а затем превратилась в базу отступавшего потока немецких и союзных с ними войск.

6 ноября стало необходимым издать чрезвычайный приказ по направлению прибывающих многочисленных воинских частей более отдаленные оборонительные районы, а 25 ноября был издан первый т. н. «Венгерский приказ».

Перебазировка привела в движение всё большее количество солдат. В декабре 1944 года уже помимо соединений в составе полков и дивизий через чрезвычайный пограничные пункты в Австрию прибывали группы численностью в десятки тысяч человек.

Перебазировка производилась в 4 «этапах» (акциях): 1. Подсобные (вспомогательные) для германской военной экономики; 2. Новобранцы; 3. Запасные войсковые части; 4. Склады, военные органы. Для проведения двух последних акций прилагалось меньше усилий.

Приказ № 7 еще предписывает ускорение акций, однако 25 января 1945 года командование вооруженных сил Венского оборонительного района уже настаивает на прекращении акций: численность «переселенцев»: достигала уже сотен тысяч.

31 января был издан приказ, согласно которому венгерские войска юридический находились в подчинении венгерского командования, а в отношении их использования они переводились в подчинение немецкого командования. Одновременно с этим началось также формирование новых дивизий из новобранцев, отправленных в тыловые районы.

Последний «Венгерский приказ» № 15 уже распоряжается о трудовой повинности (принудительных трудовых работах) гражданских масс, переселенных в Германию и Австрию.

С точки зрения рабочей силы, необходимой для построения «Имперской оборонительной позиции», системы крепостей, проходивших вдоль восточной границы Австрии, пришлось как раз кстати «переселенные» массы венгерских союзников. Сюда же причислялись также «переселенные» интернированные, а также евреи, находившиеся в составе военизированных трудовых рот.

Параллельно с этими событиями начался развал венгерских частей, вклиненных между немецкими частями. В ходе наступления советских войск на Вену отдельные немецкие армии непрерывно докладывают о том, что боеспособность венгерских частей становится всё более незначительной: они группами, организованно переходят на сторону противника. С этого момента командование группой армий (ОКН) предоставляет полную свободу для разоружения венгерских частей. Это означало полную ликвидацию самостоятельности.

29 марта 1945 года начался последний этап войны на территории Австрии. Советские войска после окружения Вены крупными силами наступали на западном и северо-западном направлениях, и до конца апреля значительные территории попали под контроль советских войск.

Согласно немецким источникам, венгерские силы, в весьма малой мере принимали участие в «последней игре», упоминается об активных действиях всего нескольких венгерских артиллерийских дивизионов.

Что же касается западно-австрийских событий: с продвижением вперед западных союзников судьба расположенных там немецко-венгерских частей была также решена.

«Стремительный бег» на запад продолжался. Мотивом его служило уже стремление немецких войск сложить оружие по-возможности перед американскими или английскими войсками. Немецкие части немилосердно сбрасывали своих бывших союзников — массы венгерских солдат с основных магистралей, и многие венгерские части сутками метались, пока в конце концов не попали в плен.

С середины мая западные союзники начали передачу венгерских военнопленных советским военным органам.

MANFRIED RAUCHENSTEINER

DAS ENDE DES ZWEITEN WELTKRIEGS IN ÖSTERREICH MIT BESONDERER BERÜCKSICHTIGUNG DES SCHICKSALS DER KÖNIGLICH UNGARISCHEN HONVÉD

Resümee

Die Bedeutung der am Ende des zweiten Weltkriegs in Österreich geführten Kämpfe wächts über die unmittelbaren militärischen Folgen hinaus. Im Sinne der Beschlüsse von Yalta musste Österreich in seinen alten Grenzen wiederhergestellt werden, und die verbündeten Mächte steckten sich zum Ziel, Österreich je eher zu erreichen.

Zu gleicher Zeit war Österreich auch aus deutschem Gesichtspunkt ein bedeutendes Gebiet: vorerst diente es als Stützpunkt für die nach dem Osten-Südosten gerichtete Expansion, dann war es die Auffangsbasis der zurückströmenden deutschen und verbündeten Heere.

Am 6. November war es bereits notwendig, zur Intradierung der eintreffenden zahlreichen Formationen in entferntere Wehrbezirke einen ausserordentlichen Befehl zu erlassen, und am 25. November erschien der erste sog. „Ungarn-Befehl“.

Immer mehr Soldaten wurden in Bewegung gesetzt. Im Dezember 1944 strömten ausser Regiments- und Divisionsverbänden schon Gruppen von Zehntausenden über die besonderen Grenzübertrittsorte nach Österreich.

Die Rückverlegung wurde in 4 „Aktionen“ eingeteilt: 1. Hilfskräfte (für die deutsche Kriegswirtschaft); 2. Rekruten; 3. Ersatztruppen; 4. Depots und militärische Dienststellen. Die beiden letzten Aktionen wurden weniger betrieben.

Im Befehl Nr. 7 wurde noch die Beschleunigung der Aktionen angeordnet, am 25. Januar 1945 betrieb das Wiener Wehrkreiskommando schon den Abbau der Aktionen; die Zahl der Ausgesiedelten ging schon in die Hunderttausende.

Am 31. Januar erschien die Verordnung, welche die ungarischen Truppen rechtlich dem ungarischen, den Einsatz betreffend dem deutschen Kommando unterstellt hat. Zur gleichen Zeit begann die Organisierung neuer Divisionen aus den zurückgezogenen Rekruten.

Der letzte (15.) Ungarn-Befehl verfügt bereits über den Arbeitsdienst der nach Deutschland—Österreich verlegten Zivilisten-Massen.

Zum Ausbau der „Reichsschutzstellung“, des sich an der östlichen Grenze dahinziehenden Stellungssystems kam die „umsiedelnde“ ungarische verbündete Masse gerade gelegen. Ihnen wurden auch die umgesiedelten Internierten und jüdischen Arbeitsdienstler angeschlossen.

Parallel mit diesen Eiergnissen begann der Zerfall der zwischen die deutschen Truppen eingekleiteten ungarischen Einheiten. Im Laufe des gegen Wien gerichteten

teten Angriffs der Sowjetarmee meldeten die einzelnen deutschen Armeen fortlaufend, dass der Kampfwert ihrer ungarischen Einheiten immer unbedeutender wird: in Gruppen, organisiert gehen sie zum Feind über. Von da an gibt das OKH freie Hand zur Entwaffnung der ungarischen Einheiten. Dies war mit der totalen Liquidierung der Selbständigkeit gleichbedeutend.

Am 29. März begann der letzte Abschnitt des auf dem Gebiet Österreichs geführten Krieges. Nach der Einkreisung Wiens griffen die Sowjettruppen mit starken Kräften in westlicher, bzw. nordwestlicher Richtung an, und bis Ende April gelangten bedeutende Gebiete unter sowjetische Kontrolle.

Laut deutscher Quellen haben die ungarischen Kräfte am „Endschauspiel“ nur in sehr geringem Maße teilgenommen, es wird die aktive Teilnahme nur von einigen Artillerieabteilungen erwähnt.

Was nun die Ereignisse in Westösterreich betrifft: mit dem Vorrücken der westlichen Verbündeten wurde auch das Los der dortigen deutschen und ungarischen Formationen besiegelt.

Das „Rennen“ nach dem Westen ging weiter. Dies war schon eine Folge des Bestrebens der Formationen, womöglich vor amerikanischen oder englischen Truppen die Waffen zu strecken. Die deutschen Einheiten haben ihre gewesenen Verbündeten, die Massen ungarischer Soldaten erbarmungslos von den Hauptverkehrsstraßen abgedrängt, und mehrere ungarische Formationen irrten tagelang umher, bis sie schließlich in irgendeine Gefangenschaft gerieten.

Mitte Mai begannen die westlichen Verbündeten die ungarischen Kriegsgefangenen den sowjetischen Militärorganen zu übergeben.